

Asia: VN/23816/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Diakonissalaitos kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta.

Diakonissalaitos on yleishyödyllinen säätiökonserni, joka rakentaa oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. 155-vuotias säätiö tarjoaa yhdessä sen tytäryritys Rinnekodit kanssa vaikuttavia sosiaali- ja terveystalvveluja erityistä tukea tarvitseville ihmisille. Toiminnasta syntyvällä tuotolla tuemme kaikkein haavoittuvammassa asemassa olevia.

Yleistä

Hallitus esittää vastaanottorahan pienentämiseen tähtääviä muutoksia kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin. Esityksessä lakimuutosta perustellaan muun muassa sillä, että vastaanottojärjestelmän houkuttelevuutta tulee vähentää perusteettomien kansainvälisen suojelun anomusten vähentämiseksi. Haluamme tuoda esille, että Suomeen turvapaikanhakijaksi tuleva ei pääsääntöisesti ole kiinnostunut saatavista etuisuuksista eikä vastaanottorahan pienentäminen siksi tule vaikuttamaan kansainvälistä suojelua tarvitsevien henkilöiden turvan tarpeeseen. Etuisuuksien pienentämistä tärkeämpää on kehittää tulijoiden tunnistamista rajatilanteissa, jolloin voidaan paremmin erottaa ne henkilöt, joiden motiivi Suomeen pyrkimiselle ei ole täysin rehellinen.

Vastaanottorahan pienentämien

Vastaanottorahan pienentämisen perusteina käytetään lakimuutosehdotuksessa myös valtion talouden säästötarpeita. Tarkasteltaessa vastaanottojärjestelmän kustannuksia viimeisten kahden vuoden osalta, voidaan todeta niiden nousseen erityisesti Ukrainaan kohdistuvan hyökkäyssodan vuoksi. Lakimuutos vaikuttaisi kuitenkin erityisesti kansainvälistä suojelua hakevien toimeentuloa ja elämää tiukentavasti. Nämä henkilöt ovat jo nyt usein kohtuuttomassa tilanteessa, esimerkiksi joutuessaan pitkään odottamaan vastaanottokeskuksissa turvapaikkaprosessin etenemistä. Toisin kuin turvapaikkaa hakevilla, on Ukrainasta tulleilla tilapäistä suojelua saavilla tosiasiallinen mahdollisuus siirtyä nopeasti vastaanottojärjestelmästä kuntalaiseksi. Edelleen turvapaikanhakijat eivät saa tilapäistä suojelua saavien ukrainalaisten tavoin eri toimijoiden kanavoimaa lisätukea (muun muassa lahjoituksina saatavat hygieniatuotteet, vaatteet).

Hallituksen muutosesityksessä mainitaan vastaanottokeskuksiin asumaan siirtyminen ratkaisuna yksityismajoituksessa olevien pärjäämiseen pienemmällä vastaanottorahalla. Tämä ei ole käytännössä mahdollista monellekaan eikä siksi todellinen vaihtoehto. Esimerkiksi työpaikka ja lapsiperheissä koulunkäynti rajoittavat muuttomahdollisuuksia. Vastaanottokeskus ei ole myöskään terveellinen ympäristö pidempään asumiseen. Turvapaikkaprosessien pitkät kestot kuitenkin venyttävät tätä aikaa, suojelua hakevan pystymättä vaikuttamaan tilanteeseensa. Erityisen vaikeaa vastaanottokeskuksissa elämä on jo aiemmin tunnistetuille ihmiskaupan uhreille tai muutoin haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille. Yksityismajoituksessa asumisella voidaan välttää laitostumisen tuomaa lamaannusta. Myös kansainvälistä suojelua hakevat haluavat elää mahdollisimman normaalia elämää ja yrittää tulla toimeen tavallisessa arjessa.

Pitkäkestoinen asuminen vastaanottokeskuksissa lisää segregaatioriskiä. Diakonissalaitoksen toiminnoissa kohtaamiemme ihmisten kertoman kautta tiedämme, että laitosmainen elämä ei tue lapsiperheiden elämää. Meillä on laajemminkin käytännön näyttöä siitä, että turvapaikanhakijat, joilla on yhteyksiä ja vuorovaikutusta paikallisten kanssa ja jotka eivät joudu eristäytymään, integroituvat nopeammin ja paremmin sekä kokevat enemmän osallisuutta.

Kaiken kaikkiaan, ottaen huomioon, että hallitus haluaa vahvistaa turvallisuutta, vastaanottorahan pienentämisen tuomat haasteet asettavat riskin turvapaikanhakijoiden kokemalle turvallisuudelle, mikä vaikuttaa laajemmin yhteiskunnalliseen turvallisuuteen ja koheesioon.

Turvapaikkaprosessien tehostaminen

Turvapaikkaprosessin tehostaminen ja nopeuttaminen on yksi ratkaisu säästää vastaanottojärjestelmän kuluissa ilman vastaanottorahan pienentämistä. Prosessin tehostamisessa täytyy kuitenkin edelleen ottaa huomioon hakijan oikeusturvan toteutuminen sekä hakemuksen riittävän perusteellinen ja laadukas käsittely. Pitkittänyt turvapaikkapäätösten odottamisaika sekä riittämätön vastaanottoraha, johtavat helposti kansainvälistä suojelua hakevien ihmisten ajautumiseen ei-toivottaviin ja epätoivoisiin tekoihin, kuten laittomaan työntekoon. Myös riski joutua ihmiskaupan uhriksi kasvaa. Uhkana on myös paperittomuuden lisääntyminen.

Oikeus tehdä töitä

Tarpeelle saada säästöjä ja sille, että ihmiset ottavat itse vastuuta omasta elämästään ja toimeentulostaan, on olemassa konkreettinen ratkaisu: palauttaa kansainvälistä suojelua hakevalle oikeus tehdä välittömästi töitä viranomaisille jätetyn turvapaikkahakemuksen jälkeen. Kun turvapaikanhakijalla on mahdollisuus ylläpitää itse omaa elämäänsä Suomessa, ei hänen oleskelunsa tuota kuluja Suomen valtiolle. Oman elämänsä myös taloudellisesti haltuun ottava ihminen aktivoituu nopeammin osaksi suomalaista yhteiskuntaa ja alkaa tuottaa verotuloja. Tällöin puhutaan oikeasta vaikuttavuudesta sekä valtion talouden tasapainottamisen että ihmisten yhteiskuntaan integroitumisen osalta. On helposti laskettavissa, että turvapaikanhakijan tehdessä töitä matalapalkka-alojen vähimmäispalkallakin, säästetään parhaimmillaan sekä majoituskuluissa (2000–3000 €/kk) että vastaanottorahan osuudessa (nykyisin n. 300 € /henkilö/kk).

Vielä haluamme nostaa esille seuraavat havainnot:

Hallituksen esityksessä väitetään, ettei vastaanottorahan pienentämisellä olisi sukupuolivaikutusta. Haluamme painotta, että vastaanottorahan pienentämisestä kärsivät kuitenkin välittömästi nimenomaan naiset ja lapsiperheet sekä erityisesti yksinhuoltajat. Naisten erilaiset välttämättömät hygieniatuotteet (mm. kuukautist tuotteet ja muut intiimisuojat) ovat kalliita, kuten myös pienten lasten vaipat sekä imetysikäisten mahdolliset korvikkeet ja erilliset ruuat. Miten varmistetaan naisten ja perheiden pärjääminen pienentyvän vastaanottorahan turvin, kun nykyiselläkään tasolla tämä on haasteellista.

Erityisen vaikeaa pienillä tuloilla pärjääminen, puhumattakaan säästämistä, on ihmisille, jotka eivät ymmärrä Suomen hintatasoa eivätkä tunne esimerkiksi edullisemman ruuanhankinnan mahdollisuuksia (tarjoukset, vaihtoehtoiset ruokatarvikkeet). Suomessa myös vaatehuolto aiheuttaa haasteita, kun tarvitaan erilaiset vaatteet ja kengät eri vuodenaikoja varten. Nykyiselläkään vastaanottorahalla ei ole mahdollista hankkia riittävän lämpimiä talvivaatteita tai tarvikkeita. Vastaanottokeskusten avustaminen niiden osalta on sattumanvaraista ja vaihtelee eri keskuksissa.

Tuominen-Hakoila Miinukka
Diakonissalaitos